

PITANJA I ODGOVORI

GDJE, KUDA, KAMO?

Medu našim čitaocima povela se diskusija, u kojoj je jedan tvrdio, da je pravilna upitna rečenica: «Gdje ideš?» Svi su se ostali složili, da to ne valja. Ali dok su jedni tvrdili, da se može pitati: «Kuda ideš?», ako očekujemo odgovor na pr. «Idem u kazalište», jedan je ipak tvrdio, da u tom slučaju treba pitati: «Kamo ideš?» Taj nas naš pretplatnik pita, ima li pravo.

Doista se češće čuje «Kuda ideš?» i onda, kada se želi izraziti cilj nekog kretanja. Rjede se za isti smisao upotrebljava i prilog «gdje». Tako su na pr. naše novine postojano pisale: «Kuda ćemo danas?» umjesto «Kamo ćemo danas?» Prof. Tomo Maretić u I. izdanju svoje «Gramatike i stilistike» (Zagreb, 1899, str. 483.) navodi, da prilozi, «koji izlaze na -dje, upravo znače mirovanje i mjesto, na kojem je što... Ali ti se prilozi uzimaju i onda, kad se misli micanje, te odgovaraju na pitanje kamo... Prilog kuda upravo znači: kojim putem? ali se govori i mjesto: kamo?»

Ipak novija izdanja naših gramatika navodeći, kako se u nekim krajevima ne osjećaju razlika između priloga ovdje, ovamo, ovuda, ipak jasno razlikuju i preporučuju, da se ti prilozi upotrebljavaju svaki u svom točno određenom značenju. (Na pr. «Gramatika hrvatskog ili srpskog jezika», što su je sastavili Brabec, Hraste, Živković, 1952.)

U kojem značenju valja te priloge upotrebljavati?

Prilog *gdje*, na koji možemo odgovoriti mjesnim prilogom ovdje, pokazuje, gdje se radnja vrši ili se vršila. («Pokaži mi, gdje se dogodila ona strašna nesreća!» — «Evo ovdje!») Upitni prilog *kuda*, na koji možemo odgovoriti ovuda, tuda, onuda, posvuda, svuda, nekuda, nikuda, svakuda, označuje put do nekog cilja. («Kuda si pošao do vrha ovog brežuljka?» — «Onuda.» «Jeste li brzo našli put do cilja?» — «Ne, posvuda smo lutali.») — Prilog *kamo*, na koji možemo odgovoriti: ovamo, tamo, amo, pokazuje cilj kretanja. («Kamo da stavim šešir?» — «Eno tamo na vješalicu!»)

Ako želimo dakle znati, gdje se kakva radnja vrši, pitat ćemo: gdje? («Gdje si proveo godišnji odmor?» — «U Puli.») Upotredit ćemo prilog *u* s lokativom. — Želimo li znati cilj kakva kretanja, pitat ćemo: kamo? (Kamo ideš? — U bolnicu.) Tu ćemo upotrebiti prilog: *u, na* i sl. s akuzativom. — Kada želimo znati, kojim putem netko ide ili putuje, upotredit ćemo upitni prilog: *kuda?* «Kuda ćeš?» možemo pitati, ako želimo znati, kojim putem netko želi doći do cilja. Na to pitanje upotredit ćemo u odgovoru instrumental. Na primjer: «Kuda polazite?» — «Lijevim obronkom.» Kada tko putuje na pr. iz Zadra u Zagreb, možemo ga pitati: «Kuda ćeš putovati?» To znači, hoće li putovati preko Gospića ili preko Knina. Ili ako putnika, koji iz Zagreba putuje u Pulu, zapitamo, *kuda* putuje, znači, da želimo znati, ide li na pr. preko Ljubljane ili možda i preko Rijeke.

Prof. M. Stojković, koji je o tom pitanju pisao u «Hrvatskom jeziku» (I, 1938, str. 21.) navodi, da se u primorskim mjestima Dalmacije ne razlikuje točno: kamo i gdje, pa često tamo ljudi upotrebljavaju «gdje?» uz glagole kretanja. Tu razliku ni u drugim nekim našim krajevima ne osjećaju svi. U tom svom članku Stojković navodi filologa Zelenina, koji tvrdi, da je prilog «kamo» iščeznuo u poljskom, ruskom i istočnom dijelu srpsko-hrvatskog jezičnog područja, a da se zadržao u češkom, slovenskom i zapadnom dijelu srpsko-hrvatskog jezičnog teritorija, dakle uglavnom u Hrvata (u kajkevskom, čakavskom i zapadnoštokavskom narječju).

Nestajanje priloga «kamo» neki dovode u vezu s narodnim praznovjerjem. O tome je pisao u časopisu «Slavia», 1930., u članku: «*Le slave «kamo» et sa disparition»* A. Vaillant, današnji urednik poznatog slavističkog časopisa «Revue des études slaves», u kojem on prati sustavno filološki i književni rad u našoj državi. Srbi se na pr. klone riječi «kuda», kako navodi Vuk Karadžić, a slično je praznovjerje povezano i s riječju «kamo», da se «ne bi naškodilo, ureklo, pokvarilo». Praznovjerje u upotrebi riječi «kamo» navodi za Opatiju dr. F. Crnek. On veli,

da se tamo nije smjelo govoriti u staro doba »kamo«. Kada bi tko tu riječ upotrebio, grdili bi ga: »Ne kamaj, zakamalo ti se!« Mjesto nje tražili su da se upotrebljava: kuda (Hrvatski jezik, 1938, br. 2—3).

Bez obzira na narodno praznovjerje, što smo ga spomenuli samo radi zanimljivosti, treba da razlikujemo priloge: gdje, kamo, kuda, ovdje, ovamo, ovuda i t. d. Treba da ih upotrebljavamo u onom značenju, kako to današnje naše gramatike i traže. Od tog razlikovanja ovisi i jezična jasnoća. Zašto da siromašimo jezik, kada nam upotreba svakog priloga označuje poseban smisao? Njihovim razlikovanjem naš se jezik samo obogaćuje.

Prema tome, naš je čitalac imao pravo, kada je upitni prilog »kamo?« upotrebio u pravom značenju: označujući time cilj kretanja. Sporna rečenica treba dakle da glasi: »Kamo ideš?«

Zlatko Vince

ŠTA NARUŠAVA LJEPOTU HRVATSKOG JEZIKA?

Ovim natpisom ne mislim nipošto unići u »s' tnice« i puristički kazivati sve manje i oveće rane, koje se i lako i često javljaju na osjetljivom organizmu jezika; oko toga su i radili i rade mnogi liječnici — sretno i manje sretno, pa i nesretno. Htio bih upozoriti samo na one bolesti, koje prijete životnim organima; pri tom se ne smije zaboraviti, da kakav naoko malen uzročnik može zaleći goleme pogibelji — kao zatrovana muha ili malaričan komarac.

Poticaj na ovo razlaganje bio je jedan člancić u »Pedagoškom radu«, br. 2., 1954.

1. *Akcentat*. Možda bi se moglo proći kraj njega, da ga nije napisao jedan »čuvar« jezika, čije se riječi ne čitaju bez posljedica. Tu on u govoru o štokavskom akcentu piše ovako:

»Ne mislim, da je potrebno srednjoškolce uvoditi u labirint klasične, Daničićeve akcentuacije. To ne možemo, jer je preteško, a i ne ćemo, jer nije potrebno. Gotovo bih se usudio reći, da Daničićeve akcentuacije u praksi i nema, i da se ni u jednom kraju ne govori onako, kako je zabilježeno u »Srpskim akcentima«... Dobra je misao, da se klasični akcentat ostavi tragedijama i u epskoj poeziji, jer on jeziku daje nešto

neobično, svečano... Akcentat nije lijep sam po sebi... Naš akcentat razvijao se dosada slobodno, jer se nije bilježilo, pa se moglo vršiti korisno izjednačivanje. U novije vrijeme prilike su se promijenile. U težnji, da se u to područje unese red, pretjeruje se... Tko će osporiti ljepotu francuskoga jezika, a zar on ima komplicirane akcente, zar su mu ljepota u zatvorenom ili otvorenom »a?«

Ovoga pisac nije mogao napisati u normalni gramatika, nego u času razdražena profesorskoga neuspjeha! Odatle i toliko logičkih skokova u njegovu dokazivanju.

Znam, u kakvim prilikama i u kakvu elementu rade ovdašnji učitelji, pa ne bih toliko prigovorio, da se je to samo »rekl«; ali to se je i napisalo, i to u pedagoškom listu i »opravdalo« dokazima, na koje treba upitati:

Kada će budući »tragedi« i »epici« naučiti taj potrebiti akcentat? Moraju li svi na filozofski fakultet, da nadoknade srednjoškolsku zaostalost?

Ako francuskom jeziku njegova akcentatska jednoličnost ne daje njegove ljepote, zar u hrvatskom jeziku ono »neobično i svečano« ne spada u kategoriju lijepa? Ja velim protivno: da je sva ljepota jezika u akcentu, francuski bi jezik bio prost, jednoličan; njegov akcentat nije lijep — kao što melodija bez promjena glasa nije melodija. Francuski jezik ima drugih ljepota, a tih on ne baca kao »nepotrebne«, nego ih čuva i time prigovara svakomu, tko ne umije čuvati svojih.

Akcentat se nije razvijao »slobodno«, nego pod nadzorom narodnoga genija u svakom kraju, a tomu geniju moraju gramatičari služiti, a ne gospodariti! Tko misli, da pokraj naroda može načiniti kakav umjetni jezik, može samo dignuti zbrku, a narod kao narod proći će pokraj njegovih nauka kao pokraj tuđinca.

Golema je pogreška kazati, da se nigdje onako ne govori, kako je pisao Daničić. Daničić nije načinio akcenta, već ga je izvadio iz narodnoga jezika, kojim i danas govori najveći dio našega jezičnoga područja. Pri tome nijesu nikakva smetnja ostaci starijega naglaska u očuvanim krajevima Bosne, jer je ona potpuno složna upravo u onome, što je piščevim učenicima najteže — u skakanju akcenta. A i to, što pisac